

Tot vermeerderinge van d'eere ende dienst Godts: de stichtingsakte van de beurs Eijben, 1712

Rombout Nijssen

Toen de van Hasselt afkomstige kanunnik Arnold Eijben van de kathedraal van Antwerpen in 1712 zijn testament opmaakte, voorzag hij daarin de oprichting van een beurs die later zou moeten voorzien in het onderhoud van twee studenten en van vier begijnen. Enige tijd nadat hij zijn testament opgemaakt had, op 8 juli 1712, stelde de kanunnik een reglement op, waarin hij precies vastlegde hoe de beurs die zijn naam zou dragen, beheerd moest worden en wie er beroep op zou kunnen doen. Later dat jaar overleed hij bij zijn broer die pastoor was in Zutendaal.

Voor de tekstuitgave en de analyse van het reglement voor de beurzenstichting werd gebruik gemaakt van een achttiende-eeuws afschrift van de statuten van de hand van de rentmeester van de stichting, en van een notariële akte met de aanpassingen aan het reglement door de bestuurders van de stichting in 1713. Beide stukken worden nu bewaard in de verzameling *Kleine familiearchieven* in het Rijksarchief te Hasselt.

In de eerste plaats specificieerde de kanunnik welk deel van zijn vermogen aan zijn beurs besteed moest worden. Wat de herkomst van zijn vermogen betreft, maakte hij onderscheid tussen twee categorieën goederen. In de eerste plaats waren er zijn *patrimoniale* goederen: de goederen die hij van zijn ouders of andere familieleden geërfd had. Zij bestonden uit onroerend goed - landerijen en huizen - en uit renten. Het geld dat afkomstig was van de verkoop van een aantal van die goederen en van de aflossing van renten, *de capitaale penningen van afgeleyde renten ofte verkochte goederen*, rekende hij ook tot zijn *patrimoniale* goederen. Deze goederen moesten na zijn overlijden aan zijn erfgenamen toekomen, volgens de bepalingen die hij daaromtrent in zijn testament had vastgelegd. De goederen die hij zelf tijdens zijn leven verworven had, en die hij niet van zijn familie had geërfd, beschouwde hij als zijn *geconquesteerde* goederen. Van die *geconquesteerde* of eigen goederen moesten zijn uitstaande schulden betaald worden, en zijn uitvaart en begra-

fenis, en de legaten die hij in zijn testament had vastgesteld. De rest van zijn *geconquesteerde* goederen moest het vermogen uitmaken van zijn beurzenstichting.

Het bezit van een rente betekende dat men jaarlijks recht had op de betaling van een bepaald bedrag in geld of van een bepaalde hoeveelheid goederen, meestal rogge, die betaald moest worden door de bezitter van een bepaald onroerend goed. Dat onroerend goed, een woning bijvoorbeeld, of een stuk land, was dan met die rente belast. Wanneer stipte betaling van de rente achterwege bleef, dan kon de bezitter van de rente voor de schepenbank van de plaats waar dat goed gelegen was, verzoeken in het bezit ervan gesteld te worden.

Een rente kwam tot stand doordat men een som geld uitleende. Wanneer men in die tijd, toen er hier nog geen banken actief waren, een belangrijke som geld uitleende, dan werd daarvoor de techniek van de renteverkoop gebruikt. Dat betekent dat de ontlener aan de lener een bepaald bedrag toevertrouwde, en dat de ontlener vervolgens jaarlijks recht had op de betaling van een afgesproken rente, die in de regel overeenkwam met de intrest op het ontleende kapitaal. Als garantie voor de stipte betaling van die rente, werd hij gevestigd op een onroerend goed van de lener. Wie recht had op de betaling van de rente kon, wanneer de betaling van de rente achterwege bleef, voor de schepenbank het bezit vorderen van het goed dat met de rente belast was. Anders dan bij een lening was het bij de rentekoop niet de bedoeling dat het kapitaal terugbetaald werd, hoewel die mogelijkheid wel bestond. Veel vaker bleef die rente tientallen jaren of zelfs eeuwen bestaan, en bleven de opeenvolgende bezitters van het belaste goed verplicht de rente te betalen aan de persoon of de organisatie die op dat ogenblik bezitter was van de rente. Renten konden immers doorgegeven worden, aan erfgenamen bijvoorbeeld, maar zij konden ook verkocht of weggeschonken worden.

De jaarlijkse opbrengst van dat vermogen - de pacht die de landerijen oprachten en de renten die jaarlijks betaald werden - moest worden aangewend om twee studiebeurzen uit te betalen aan studenten aan de universiteit van Leuven, en vier *begijnenporties*, die moesten dienen om ongetrouwde en weinig bemiddelde vrouwen toe te laten als begijn te leven in het begijnhof in Hasselt. De studenten die de beurzen zouden genieten mochten zich ieder verheugen in een betaling van 250 gulden of 62,50 pattacons per jaar (art. 1). Begijnen hebben minder geld nodig dan studenten, zo dacht Eijben. Zij moesten het jaarlijks met 100 gulden of 25 pattacons stellen. Anderzijds genoten zij levenslang van hun beurs, of toch minstens zolang zij in het begijnhof van Hasselt bleven. Naast deze financiële toelage konden zij ook genieten van gratis woonst in het huis dat de kanunnik daarvoor in het begijnhof had laten bouwen (art. 11).

Geldbedragen werden in het ancien régime uitgedrukt in gouden guldens, zilveren stuivers en koperen oorden. Een gulden was twintig stuivers waard, en in een stuiver gingen vier oorden.

Betalingen gebeurden met een groot gamma aan gouden en zilveren munten, van verschillend gewicht en van verschillend gehalte. Officiële *valuaties* stelden de wisselkoersen van al die munten vast. De pattacon was in het begin van de achttiende eeuw een grote zilveren munt, waarvan de waarde vier gulden bedroeg.

Kanunnik Eijben voorzag de mogelijkheid dat zijn stichting ooit niet meer voldoende inkomen zou genereren om jaarlijks 400 gulden te besteden aan vier begijnen en 500 gulden voor twee studenten. In dat geval, zo legde hij vast, moest er op de studiebeurzen bezuinigd worden. Het was aan de bestuurders om te beslissen of zij het bedrag van de studiebeurzen zouden verminderen, of nog maar één in plaats van twee beurzen zouden toekennen (art. 4).

Fortuin komt en gaat wist Eijben, en hij wilde zijn familie in noodgevallen het genot van het *geconquesteerde* deel van zijn erfenis toch niet geheel ontzeggen. Daarom voorzag hij de mogelijkheid voor de toekomstige bestuurders van zijn stichting om - wanneer één van zijn zussen, nichten of neven buiten hun eigen schuld tot armoede zouden vervallen - een vacante studiebeurs of twee begijnenbeurzen tijdelijk vacant te laten en met de opbrengst daarvan de ongelukkige bij te staan (art. 27).

Het geld dat zijn beurzen voor de begunstigden opleverden, mochten zij in geen geval besteden aan het onderling uitvechten van juridische twisten. Mocht er onenigheid ontstaan tussen *die gene iet uijt mijne fondatie oft uijtersten wille pretenderen[de]*, zo schreef de kanunnik voor, dan moesten zij hun geschil in der minne laten afhandelen door zijn *kozijn* Arnold Briers¹ of door de andere bestuurders van de stichting. Wie met die scheidsrechtelijke uitspraak geen genoegen zou nemen, *oft sijn recht via iuris sal willen vervolgen*, zag zich daardoor uitgesloten van toegang tot enige beurs of ander voordeel dat hij op basis van het testament van de kanunnik zou kunnen genieten (art. 34).

De kanunnik verloor ook zijn eigen zielenheil niet uit het oog. Uit de opbrengsten van het patrimonium van zijn beurzenstichting zou jaarlijks 15 gulden betaald moeten worden om in

¹ R. Nijssen, *Gerard, Catharina, Arnold, Edmond en de anderen. Een genealogisch overzicht van de geschiedenis van de familie Biers. Hasselt, ca. 1550-1900*. Wijer, 2007, pp. 19-32; J.J. van Ormelingen & W. Ceysens, *Oog in oog. Hasseltse familieportretten en -objecten uit de 17de en 18de eeuw*. Hasselt, 2003, pp. 105-107.

de parochiekerk van Hasselt op de verjaardag van zijn overlijden of, *dien belet sijnde, op den eersten bequaemen dagh daer naer*, een jaargetijde voor zijn zielenrust op te dragen (art. 35).

Twee studiebeurzen

De studiebeurzen van kanunnik Eijben waren bedoeld voor studenten die zich op het priesterschap voorbereidden. In de eerste plaats kwamen studenten theologie voor de beurzen in aanmerking, maar ook studenten filosofie en zelfs studenten die zich nog in een Latijnse school op universitaire studies voorbereidden, konden een beurs toegewezen krijgen. Die laatste categorie bleef beperkt tot de zonen, kleinzonen en achterkleinzonen van zijn broer en zussen (art. 9), die minstens 15 jaar oud waren (art. 5), en die de *retorica* en *dialectica* studeerden *int nieuw collegie tot Loven* of in een ander Latijns college *daer den dialectica van Loven geleert wort, en daer de jonckheid in de vreesse Godts onderhouden wordt*. Het college van Geel, zo gaf Eijben zelf aan, was één van die colleges (art. 2). Deze studenten konden de beurs één jaar lang genieten (art. 5). Om als filosofiestudent in aanmerking te komen voor de studiebeurs Eijben, moest men in Leuven *in de paedagogie van 't verken* studeren (art. 3) en minstens 16 jaar oud zijn. Bursarissen mochten niet langer dan twee jaar doen over hun filosofiestudie (art. 5).

De pedagogie van het Varken was één van de vier pedagogieën van de Leuvense Artesfaculteit. De andere drie waren de pedagogieën van de Lelie, de Valk en de Burcht. Pedagogieën waren onderwijsinstellingen, waar de studenten kost en inwoning kregen, en bijna alle lessen volgden.

Arnold Eijben mikte met zijn studiebeurzen op de beste theologiestudenten, die vooraf filosofie gestudeerd hadden in de pedagogie van het Varken, en die op basis van hun studieresultaten tot het beste derdedeel van de studenten van hun jaar hoorden. Eventueel konden hun professoren op dit punt een oogje dichtknijpen voor een student die het vereiste resultaat net niet gehaald had, maar die *volgens zijne geleertheit behoorde eene beter plaats te hebben* (art. 4). Zij moesten theologie studeren in één van de theologiecolleges in Leuven, *alwaer voorgehouden woorden de oude leeringhen van de faculteijdt der theologie aldaer*. Om over de inhoud van de te studeren theologie geen misverstand te laten bestaan, preciseerde de kanunnik dat het ging om de leerstellingen die de theologiefaculteit van Leuven in 1677 ter goedkeuring aan de apostolische stoel in Rome had voorgelegd. De

concrete keuze van een theologiecollege liet hij aan de professoren van de peda van het Varken over, niet echter zonder mee te geven dat hij *verwachte ende hope dat zij niet en sullen aenwijzen een collegie daer de ruijme theologie wordt voorgehouden*. Persoonlijk gaf Eijben de bursarissen nog de raad mee zich te verdiepen in *de leeringhe van den heer doctoer Huijgens, die hij begrepen heeft in vierthien stuxkens onder den titel observationes breves* (art. 3). Theologiestudenten konden de beurs vijf jaar genieten, *ten zij dat hij onvoorsien zijnde van conditie, die collateurs oordeelden dat hij verdient die selve langer te houden* (art. 5).

Gummarus Huyghens (1631-1702) studeerde in Leuven in de pedagogie van het Varken, en werd er in 1652 hoogleraar in de filosofie. In 1668 werd hij doctor in de theologie. Tot zijn voornaamste werken behoort zijn cursus theologie, die hij in verschillende delen publiceerde onder de titel *Breves observationes*.

Gedurende drie generaties kende de stichter een voorrecht op zijn studiebeurzen toe aan zijn verwanten: de wettige zonen, kleinzonen en achterkleinzonen van zijn broer Philip en zijn zusters Anna en Margriet. Ten behoeve van deze verwanten mochten de collateurs indien ze dat opportuun vonden een beurs vacant laten en haar alvast voorbestemmen voor een veelbelovende leerling die nog niet de vereiste leeftijd had om een beurs toegewezen te krijgen (art. 7).

Zodra er geen achterkleinzonen van zijn broer of zussen meer waren die aanspraak konden maken op een studiebeurs, zouden de studiebeurzen niet meer toegankelijk zijn voor retorica-studenten, maar uitsluitend voor universiteitsstudenten in de filosofie en in de theologie. Die moesten niet noodzakelijk nog aan de stichter verwant zijn, maar wel *geboortigh van Hasselt* (art. 8). Wanneer een studiebeurs vacant kwam, dan moest dat bekend gemaakt worden in de Hasseltse parochiekerk (art. 9).

Bij de toekenning van de studiebeurzen moest aan theologiestudenten de voorkeur gegeven worden op studenten die nog filosofie studeerden. Waren er meerdere theologiestudenten kandidaat, dan moest de beurs toegekend worden aan de student die volgens het oordeel van *twee doctoren uijt de strickte facultijt van de theologie, zal den bequaemsten geoordeelt worden tot den dienst van de heijlige kerck* (art. 10). Werd er geen theologie-student voor de beurs weerhouden, dan moest er *ontrent Paesschen* tussen de studenten *geboortig van Hasselt* die in de pedagogie van het Varken in Leuven filosofie studeerden, een *concours* gehouden worden. Op basis van die *concours* moesten de professoren uitma-

ken wie *den bequamsten onder die concurenten* was, om hem de studiebeurs toe te kennen. Verwanten van de stichter bleven de voorkeur genieten, indien zij tenminste *met andere concurrenten gelijk oft bijnaer gelijk zijn in bequaemheijt* (art. 9).

Een bursarius die zich onverhoopt *ontstichtich van leven* zou betonen, die *geen teeken en toont van den goddelijcken roep tot een geestelijk leven oft onbequam geortdeelt wordt om voortgank te doen in sijne studie*, die *sijn selve begeeft tot een quaet oft ontstichbaer leven*, 't *sij door dranck oft andersints*, of die *geen oft luttel voortgank en doet in sijne studie*, *soo datter geene oft seer cleijne hoope is dat hij de heijlige kerke eens sal profijtelijck dienen*, moest verwittigd worden dat hij zijn beurs dreigde te verliezen. Als ook drie verwittigingen niet tot beterschap leidden, moest hem de studiebeurs ontnomen worden (art. 6).

Vier beurzen voor begijnen in het begijnhof in Hasselt

Naast de studiebeurzen voorzag de stichting van Arnold Eijben ook in vier beurzen of *portiens* voor begijnen in het begijnhof van Hasselt.

In eerste instantie moesten de begijnenbeurzen ten goede komen aan vier nichten van de stichter. In de eerste plaats was er Maria Jacoba de Horion, waarvan Eijben getuigde dat zij *van haere kintsche daegen bij mij gewoont ende grooten dinst aen mij gedaen heeft*. Indien zij ongehuwd zou blijven, zou zij haar leven lang één van de begijnenbeurzen genieten, ook als zij er voor koos om niet in het begijnhof te gaan wonen. Mocht zij toch trouwen, dan kwam deze beurs aan één van haar zussen toe die wel *tot het begijnhof zal zin hebben* en op haar achttiende begijn zou worden (art. 11).

De tweede begijnenbeurs moest volgens de wens van de stichter in eerste instantie ten goede komen aan één van de dochters van zijn nicht Cornelia Van de Put. Het meisje zou de beurs genieten vanaf het overlijden van de stichter en tot haar achttiende verjaardag. Op haar achttiende stond het haar vrij te kiezen voor het begijnenleven, waarmee zij de beurs haar verdere begijnenleven lang zou genieten, en haar inrek mocht nemen in het huis van Eijben in het begijnhof. Indien zij *geenen sin en hadde tot den staet van begijn* en koos voor een leven in de wereld, dan zou *haere suster die portie genieten bij aldien zij tot dien staet sin heeft* (art. 12).

De derde begijnenbeurs was in eerste instantie bedoeld voor de dochters van Eijbens nicht Maria Catharina Fraipont, volgens dezelfde modaliteiten als de dochters van Cornelia (art. 13).

De vierde begijnenbeurs was voor Eijbens nicht Catharina de Horion, die al begijn was in Hasselt. Aangezien zij echter naar het oordeel van de kanunnik nog *al te jonck* was, vond hij dat zij niet alleen in zijn begijnenhuis mocht verblijven, *ten zij onder de directie van imant die haere oversten daer toe sullen stellen*. Na haar overlijden, of wanneer zij het begijnenleven vaarwel zou zeggen, *zoo zal haere portie gegeven worden aen een van haere susters, sin hebbende tot dien staet*. Op haar achttiende zou haar zus die de beurs zou genieten, moeten beslissen om begijn te worden of de beurs verliezen (art. 14).

Anders dan voor de studenten schreef Eijben voor de begijnen een hele reeks praktische leefregels voor, waaraan zij zich zouden moeten spiegelen zolang zij van de beurs genoten. Hij schreef de begijnen voor ootmoedig te leven en te bidden *met een goet hert ende christelijke aendachtigheid* (art. 19). Zolang zij als begijn leefden, moesten zij vanzelfsprekend *beloofden doen van suijscheit, gelijk dat op andere begijnhoven in 't gebruik is*, en de pastoor van het begijnhof en de andere oversten gehoorzamen (art. 15).

Zij moesten hun werkdagen doorbrengen in *eene gestichtige eerbaerheid*. Om in hun onderhoud te voorzien moesten zij een *eerlijk handwerck* verrichten. 's Morgens moesten zij op tijd opstaan om samen het morgengebed te bidden en de mis te horen. Ook de andere erediensten die in de begijnhofkerk zouden doorgaan, moesten zij *niet alleen met het lichaem maer ook met den geest bijwonen*. In de loop van de dag moesten zij een kwartier besteden aan de lectuur *van eenen geestelijken boek, het zij Thomas à Kempis oft eenen anderen die heer pastoor zal goet vinden*, en een kwartier aan *het inwendig gebedt*. 's Avonds moesten zij samen hun geweten onderzoeken, Gods vergiffenis vragen voor hun fouten van die dag, zich voornemen hun leven te beteren, en God om sterkte bidden, *Hem lovende ende danckende over allen de weldaeden die zij door sijne bermhertighe voorzichtigheit genoten hebben* (art. 17). 's Zondags en *op heyligen dagen* moesten zij *te communie gaen als den heer pasoor dat zal goet vinden*, en *naer advenant sij iver sullen toonen tot de deught ende een christelijk leven ook op werckdaegen* (art. 16). Voorts moesten zij trachten naar het evangelie te leven, *doende niet dat andere doen maer het gene dat Christus gedaen en geleert heeft*, en steeds in het achterhoofd houden dat de *principaelste* levensregel er in bestaat *Godt te beminnen boven al, en uijt een geheel hert, ende zijnen evennaesten te beminnen gelijk zijn eijgen selven* (art 18).

Alsof dit programma voor de begijnen van zijn beurs nog niet voldoende was, verzocht Eijben zijn neef pater Arnold, die gardiaan was van de kapucijnen in Hasselt, om *eenige besondere regels* op te stellen voor de begijnen die van zijn beurzen genoten, *streckende tot vermeerderinge van d'eere ende dienst Godts, tot de welcke ik mijne fondatie gemaekt hebbe* (art. 37).

Wanneer één van de begijnenbeurzen vacant kwam, dan moest dat zoals dat ook voor de studiebeurzen het geval was in de parochiekerk van Hasselt bekend gemaakt worden, maar ook in de begijnhofkerk. In de eerste plaats moest uitgekeken worden naar jonge vrouwen die van de broer of de zusters van de kanunnik afstamden, en minstens achttien waren. Waren er in die groep geen kandidaten die zich tot het begijnenleven geroepen voelden, dan moesten de collateurs *zien oft er nimant is boven de twelf jaeren bequaem om die portie te genieten tot den voorschreven ouderdom gekomen zijnde*. Vonden de collateurs in die leeftijdsgroep een mogelijke toekomstige candidate, dan moesten zij de beurs vacant houden tot dat meisje de leeftijd van achttien jaar bereikt zou hebben. Indien het kind onvolgende middelen van bestaan had, *en haer selver niet en konde onderhouden, oft van haer ouders onderhouden worden*, dan konden de collateurs beslissen haar alvast tot op zekere hoogte te steunen uit de opbrengst van de vacante beurs (art. 24 en 25).

Anders dan de studiebeurzen moesten de begijnenbeurzen zolang er onder de wettige nakomelingen van de broer en zusters van de kanunnik *imant bequaem word gevonden*, aan deze nakomelingen voorbehouden blijven. Nadere verwanten kregen daarbij voorrang op een verdere verwante, tenzij de collateurs van oordeel zouden zijn *dat den versten den naesten merckelijk overtreffe in bequaemheid ende stichtigheid van leven* (art. 22).

In het geval zich voor een vacante begijnenbeurs twee kandidaten aanboden die even dicht aan de stichter verwant waren, *ende niet merckelijk verschilden van bequaemheid ende goet leven*, dan moesten de collateurs zich laten leiden door de vraag wie van beide kandidaten de beurs het meest nodig had. Ingeval er ook op dat punt *geen merckelijk verschil en is*, moesten zij de beurs aan de oudste candidate toekennen. Was het leeftijdsverschil ten slotte kleiner dan één jaar, dan moest de beurs onder hen beiden verdeeld worden (art. 23). Waren er geen geschikte kandidaten onder de nakomelingen van de broer en de zusters van de kanunnik, en was er ook niemand die ouder was dan twaalf jaar voor wie de beurs gereserveerd kon worden, dan moest zij toegekend worden aan een *jonghe dochter van Hasselt geboortig, voor al stellende die bequaemste ende beste van leven*. In dit geval moest - wanneer de kandidaten gelijkwaardig waren - voorkeur gegeven worden aan wie enige verwantschap met de stichter kon aantonen (art. 26).

Alvorens een begijnenbeurs toe te kennen, moesten de collateurs het advies vragen van de pastoor en van de meesteres van het begijnhof (art. 31). Die moesten onderzoeken of de candidate wel een echte roeping had. De kanunnik riep zijn neven en nichten op *dat zij hunne kinderen tot dien staet niet en praemen, ofte te seer aenraeden, hun laetende in vollen vrijdom. Want sulcken staet aen te gaen sonder den roep Godts is dickwils een helle hier op de weerelt, ende een eeuwige hier naemaels* (art. 20).

Eijben liet de collateurs vrij om - in geval iemand van zijn verwanten wel begijn zou willen worden, maar daar ten gevolge van ziekte *oft ander gebreck* niet toe in staat was, en onvoldoende middelen van bestaan had - zolang zij ongehuwd bleef één begijnenbeurs aan te wenden om haar uit de nood te helpen (art. 33).

Een beneficiante die de begijnenstaat verliet, zou uiteraard de beurs verliezen. Datzelfde gold voor een beneficiante die *door haer quaet leven haer misdroegh, alwaer 't dat zij noch begijn bleef*. Ook zij zou haar beurs verliezen wanneer zij na drie waarschuwingen van haar oversten *met drijgementen van haere portie te verliesen*, haar leven niet beterde (art. 21).

Naast zijn nichten Maria Jacoba de Horion, die bij hem inwoonde, en Catharina de Horion, die al als begijn leefde in Hasselt, brengt de kanunnik in zijn reglement nog een derde juffrouw de Horion ter sprake. Van haar zegt hij dat zij geestelijke dochter was, en dat zij woonde in het huis van zijn stichting in het begijnhof. Zij kreeg toelating om haar leven lang - voor zover de pastoor en de hofmeesteres van het begijnhof daar geen bezwaar tegen hadden - in het huis van de stichting te blijven wonen en het gezag uit te oefenen over de andere begijnen die daar zouden intrekken. Na haar overlijden, of als zij het begijnhof zou verlaten hebben, was het aan de oversten van het begijnhof - de pastoor en de hofmeesteres - om een andere begijn als overste in het huis aan te stellen (art. 28).

Zodra er vier begijnen met een beurs zouden zijn, zou de huisoverste uit hun kring aangeduid moeten worden. Zij zou *het gesagh over die andere hebben, ende toesien dat in het selve huijs niemant en verkeere tegens den wille der oversten, ende dat alles daer geschiede naer behooren, ende naer den heysch van stichtige, deughtsaeme ende godtvruchtige begijnen leven*. Mochten de pastoor en de hofmeesteres onverhoopt van oordeel zijn dat geen van de bursarissen *daer toe bequaem en was*, dan zouden zij *een andere discrete ende stichtige begijn int huijs stellen*. De pastoor en de hofmeesteres kregen ook de bevoegdheid om, indien één van de vier begijnen niet met de andere bewoonsters van het huis kon *accorderen*, haar te doen verhuizen en een andere begijn in haar plaats in het huis van de stichting onder te brengen (art. 29).

De oudste van de vier begijnen zou de beste kamer in het huis mogen gebruiken, of tenminste de kamer die zij verkoos. De overige drie begijnen konden een kamer kiezen volgens hun leeftijd, waarbij de jongste zich met de overblijvende kamer tevreden moest stellen (art. 30).

Bestuurders, collateurs en een rentmeester

De personen die de beurzen mochten toewijzen, worden de *collateurs* van de beurs genoemd. De *bestuurders* van de stichting waren de personen die de *rentmeester* aanstelden, zijn rekeningen controleerden, en in het algemeen een toezichtsfunctie uitoefenden op al wat de stichting aanging. In het geval van de stichting Eijben werden de functies van collateur en bestuurder door dezelfde personen uitgeoefend. Kanunnik Eijben stelde in de eerste plaats zijn broer Jacobus, die pastoor van Zutendaal was, aan als collateur van zijn beurzen. Na diens overlijden zouden zijn neef - de pastoor van Waltwilder - en de pastoor van Hasselt de collateurs zijn. Van dan af zouden de pastoors van Hasselt collateur blijven. De pastoor van Waltwilder zou na zijn overlijden als collateur opgevolgd worden door Eijbens *kozijn* Arnold Briers. Briers zou vervolgens uit de Hasseltse twaalfmannen een opvolger moeten kiezen, die na zijn overlijden zijn functies van bestuurder en collateur kon overnemen. Die toekomstige bestuurder zou op zijn beurt uit het college van de twaalfmannen een opvolger moeten kiezen, en zo voort. Arnold Briers of de twaalfman die hem opvolgde, en de pastoor van Hasselt zouden één of twee personen uit de naaste verwanten van de stichter kiezen om samen met hen de stichting te besturen en de beurzen te begeven. Op die manier zou het bestuur van de stichting na enige tijd bestaan uit de pastoor van Hasselt, één van de twaalfmannen, en één of twee verwanten van de stichter (art. 31 en 38).

Hasseltse burgemeesters, bouwmeesters en twaalfmannen

Jaarlijks werden in Hasselt in de periode tot de aanhechting van onze gewesten bij Frankrijk in 1795-1796, twee *burgemeesters* gekozen, die samen met een aantal gekozen *gezworenen* of raadslieden de stad bestuurden.

De stadsontvanger werd in Hasselt de *bouwmeester* genoemd. Oorspronkelijk werd hij net als de burgemeesters jaarlijks gekozen, maar na verloop van tijd werd het een functie waarin men voor meerdere jaren werd aangesteld.

De *twaalfmannen* vormden een college van - inderdaad - twaalf verkozen mannen die samen de Hasseltse armentafel beheerden en toezicht uitoefenden op het financieel beheer van de stad.

Het financieel beheer van de stichting - het beheer van de goederen, de inning van pachten en renten, en de uitbetalingen van de beurzen - zou worden toevertrouwd aan een *rentmees-*

ter. De eerste rentmeester zou aangesteld worden door de broer van de stichter *met advies ende consent* van Arnold Briers. Zijn opvolgers zouden door de *collateurs dan sijnde*, aangesteld worden. De rentmeester zou minstens om de twee jaren rekenschap afleggen aan de collateurs en de pastoors van de parochiekerk en de begijnhofkerk van Hasselt. De collateurs beslisten ook over het loon dat zij hem voor zijn werkzaamheden zouden toekennen. Zelf mochten de collateurs rekenen op een vergoeding van één pattacon, telkens zij de rekeningen van de rentmeester controleerden (art 32).

Twee weten meer dan één, en Eijben was niet te ijdel om te beseffen dat het *lichtelijk saude connen geschieden* dat hij in zijn reglement iets over het hoofd gezien had, *het gene noghtans saude strecken tot beter wesen van deze fundatie*. Daarom gaf hij volmacht aan zijn broer en zijn neef Briers om na zijn dood zijn reglement aan te vullen met *het gene sij alsdan sullen geraeden vinden, gelijk ook te veranderen ende te verbeteren het gene hun duncken sal niet wel te zijn, oft beter connen gestelt te worden* (art. 36).

Jacobus Eijben en Arnold Briers maakten overigens gebruik van hun bevoegdheid om de statuten van de stichting aan te passen. Op 5 oktober 1713 kwamen zij daarvoor met notaris Rombout [Sigers] bijeen in de woning van Catharina Briers, de hofmeesteres van het begijnhof, samen met pastoor Arnoldus van Ertrijck van het begijnhof en de tweede meesteres Anna Catharina van Hilst. Op drie punten pasten zij de statuten van de stichting aan. In de eerste plaats veranderden zij artikel 9, dat voorschreef dat voor het toekennen van een beurs aan filosofiestudenten een *concours* gehouden moest worden, terwijl dat voor theologiestudenten niet het geval was. In plaats daarvan lieten zij de collateurs vrij om een *concours* te organiseren of de beurs toe te kennen *volgens discretie ende consciëntie sonder concours aen die gene die sij sullen oordeelen den bequaemsten ende best versien te sijn*. Artikel 3, dat voorschreef dat theologiestudenten die de beurs genoten in een universitair college moesten wonen en studeren dat hen door de professoren van het Varken werd aangeduid, veranderden zij in die zin dat voortaan de collateurs de bursarissen een college mochten aanwijzen waarvan zij van oordeel waren dat het het beste was om *de jonckeyt* te doen groeien *in deught, goede manieren ende geleertheijt*. De derde verandering had betrekking op artikel 35, waarin de stichter had vastgesteld dat uit de inkomsten van de stichting jaarlijks 15 gulden moest betaald worden voor een jaargetijde in de parochiekerk van Hasselt voor zijn zielenrust. Te meer omdat de kanunnik - anders dan hij voorzien had - ook in die kerk begraven was, vonden beide bestuurders 15 gulden te weinig voor een erediens ter nagedachtenis van iemand van zijn staat. 25 gulden vonden zij passender, ook omdat dit bedrag verdeeld moest worden tussen meer dan tien geestelijken die allen bijdroegen aan de luister van het jaargetijde. Bovendien zou de armentafel van Hasselt uit de opbrengst van

het legaat dat haar door de kanunnik was nagelaten, op de dag van het jaargetijde 10 vaten koren in brood moeten uitdelen aan de armen van de stad.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Verzameling Kleine Familiearchieven*, nr. 4771

Tekst 1: reglement voor de stichting, van de hand van kanunnik Arnold Eijben, 1712

Ik Arnoldus Eijben, canonick ende tresorier onweerdig van de cathedrale kerke van Antwerpen, naergelet op hetgene noodig zal zijn om die fondatie in mijn testament vermeldt op te rechten ende in staet te houden, gelijk ook te bestieren tot Godts meerder eere ende glorie, stelle ende begere de naervolgende punten, willende dat die selve sullen onderhouden worden, al even eens oft die in mijn testament begrepen waeren.

Ten eersten laete en maeke aen deze fondatie alle mijne geconquesteerde goederen, soo erven als renten oft censen, gelijk ook alt gene in mijn sterfhuijs sal overschieten boven schulden, legaeten, rechten van begraefenisse, uijtvaert etc. etc., soo noghtans dat men aen die erfgenaemen van mijne patrimoniale goederen sal goet doen de capitaale penningen van afgeleyde renten ofte verkochte goederen van mijne patrimonie.

Ten tweeden begeere dat uyt deze fondatie sullen getrocken worden twee borssen, ider van twee hondert vijftig guldens Luijcx of twee en sestig pattacons en eenen halven pattacon tot onderhout van twee studente in de universitijt van Loven, en sullen die borssen mogen genieten van rhetorica, die zij sullen moeten leeren met den dialectica int nieuw collegie tot Loven, oft ook elders daer den dialectica van Loven geleert wort, gelijk nu tot Geel geschiet, en daer de jonckheid in de vreesse Godts onderhouden wordt.

Ten derden die de borsen willen genieten in de philosophie sullen moeten wonen tot Loven in de paedagogie van 't verken, ende aldaer de philosophie hooren, en sullen de fondatie niet mogen genieten in een ander paedagogie, en komende tot de studie der Godtheid sullen moeten wonen in een welgesticht collegie van theologanten tot Loven, alwaer voorgehouden woorden de oude leeringhen van de faculteijdt der theologie aldaer, de welke die selve faculteijdt in 't jaer seshien hondert seven en seventig heeft overgesonden naer Roemen ende onderworpen aen het oordeel van den apostoliken stoel, ende van den

selven zijn goed gekeurt, recommanderende ook aen die theologanten mijne fondatie genietende, te houden en te volgen de leeringhe van den heer doctoor Huijgens, die hij begrepen heeft in vierthien stukkens onder den titel observationes breves, laetende die verkiesenghe aen de heeren proffessores in 't verken, van die welke ick verwachtte ende hope dat zij niet en sullen aenwijzen een collegie daer de ruijme theologie wordt voorgehouden. Begere ook dat den philosophe zal zijn aen de tweede ofte derde tafel.

Ten vierden niemant en sal die fondatie in de theologie genieten, ten sij die de philosophie zal gehoort hebben in 't verken, ende in de promotie zal hebben een plaets voor het derdendeel der promoventen, ten waer dat hij twee oft drij plaetsen voorder gevallen sijnde, zijne professores oordeelden dit bij ongeluck geschiet te zijn, ende dat hij volgens zijne geleertheijt behoorde eene beter plaets te hebben. Begere ook dat, ist saecken het incomen van mijne fondatie niet genochsaem en was, om daer uijt te vinden vier hondert guldens Luijcx voor vier begijntiens, ende vijfhondert Luijcx voor twee studenten, dat men daer naer advenant zal verminderen de borssen der studenten, oft ook maer eene borsse geven, laetende dit aen die discretie der heeren collateurs.

Ten vijfden en zal de borssen mogen genieten in dialectica ten zij die vijfthien jaeren oudt is, ende in de philosophie die sesthien jaeren audt is, zal die ook niet langer moghen behouden als een jaer in rhetorica ende dialectica, twee jaeren in de philosophie ende vijf jaeren in de theologie, ten zij dat hij onvoorsien zijnde van conditie, die collateurs oordeelden dat hij verdient die selve langer te houden.

Ten sesden begeere niet dat dese borssen sullen gegeven worden aen imant die ontstichtich is van leven, oft geen teeken en toont van den goddelijcken roep tot een geestelijk leven oft onbequam geoortdeelt wordt om voortgank te doen in sijne studie, ende sal die selve verliesen als hij sijn selve begeeft tot een quaet oft ontstichbaer leven, 't sij door dranck oft andersints, ende drijmael van sijnen oversten vermaent sijnde met drijgementen van sijne borsse te verliezen, hem niet en betert. En sullen die heren collateurs in dat geval op het seggen van sijnen oversten eenen anderen kiezen gelijk sij ook doen sullen wanneer den student geen oft luttel voortgank en doet in sijne studie, soo datter geene oft seer cleijne hoope is dat hij de heijlige kerke eens sal profijtelijck dienen.

Ten sevensten dat tot deze borssen sullen preferentie hebben de wettelijke afkomelingen van mijnen broeder Philippus saliger, in zijn leven advocaet tot Luijck, ende van mijne suster Anna, getrouwt met Cornelius Van de Put, borgemeester tot Hasselt ende rentmeester van het graefschap Loon, ende Magriet, eerst getrouwt met Herman Joris, ende daer naer met Jacob Roelants, zoo nochtans dat dit privelegie niet en zal genoten worden ten

zij van sulcke afkomelingen die mij bestaen sullen in den vierden graet, rekenende dat mijnen broeder en susters mij bestaen in den eersten graet, hunne kinderen in den tweeden graet, hunne kints kinderen in den derden graet, ende die kinderen van sulke kinderen in den vierden.

Ten achsten als er nimant onder die mij bestaen in den vierden graet bequaem is om dese borssen te genieten, soo en sullen die niet meer genoten worden in rhetorica oft dialectica, maer alleen in de filosofie ende theologie, ende dat van die geboortigh zijn van Hasselt onder die welcke ook begrepen zijn die buijtingen der selve stadt.

Ten negensten alser dan een borsse komt te vaceren, sal die publicatie daer van gedaen worden in de parochiale kerke tot Hasselt, ende men zal die geven bij concours, het welk zal gehouden worden in 't vercken tot Loven ontrent Paesschen van het eerste jaer van dien curs der filosofie, die begint naer dat de borsse zal vaceren, ende dat voor die professours van den selven curs onder die studenten geboortig van Hasselt, in 't vercken alsdan studerende, ende zal den bequamsten onder die concurenten de borse alsdan vacerende vercrijgen, onder de welke nochtans die gene van mijn maef[g]schap zijn, ende onder die de welke mij het naeste bestaen sullen preferentie hebben caeteris paribus, dat is saeken dat zij met andere concurrenten gelijk oft bijnaer gelijk zijn in bequaemheijt, laetende het oordeel hier van aen de voorss. heeren professours.

Ten thiensten ist saecken dat naer eene vacerende borsse stont eenen theologant, plaets hebbende als voren, die zal gestelt worden voor eenen philosophe, ende onder meer theologanten den gene die volgens het oordeel van twee doctoren uijt de stricte facultijt van de selve te noemen, zal den bequaemsten geoordeelt worden tot den dienst van de heijlige kerck.

Ten elfsten sullen ook uijt deze fondatie geholpen worden vier begijntiens op het begijnhof te Hasselt, ende ider van die genieten vijf en twintig patacons oft hondert guldens Luijckx geld, de welke te samen sullen wonen in een huijs, het welck ik op mijn eijgen kosten aldaer tot dien eijnde hebbe doen opbouwen, ende hier mede herroep ik ende doe te niet het gene ik in mijn testament ofte andersints gelaeten hebbe tot onderhoud van een religieuse in een nonneklooster, gelijk ook die hondert guldens die ik gelaeten hebbe aen die tafel der armen tot Hasselt, ten waere dat bevonden wiert dat mijne fondatie dezen last soude cunnen draegen boven die lasten in dezen ende elders uijtgedrukt. Zoo nochtans dat mijne nicht Maria Jacoba de Horion, die van haere kintsche daegen bij mij gewoont ende grooten dinst aen mij gedaen heeft, kan ende zal van deze portien genieten haer leven langh, ook buijten het begijnhof, mits zijnde geestelijke oft geretireerde dochter,

ende haer weldraegende. Ende ist saecken dat zij quaem tot den hauwelijken staet, zoo begeere ik dat deze porte zal gegeven worden aen een van haere susters die tot het begijnhof zal zin hebben ende ook op haeren tijdt achtien jaeren audt zijnde begijn worde, andersints zal zij deze porte verliesen.

Ten twelfsten begere ook dat eene van de dochters van mijne nichte Cornelia Van de Put zal een van deze portien genieten terstont naer mijne doot, ende die blijven genieten totdat zij achtien jaeren zal audt zijn, mits dat zij haer selven loffelijk draegt ende christelijk leeft, naer welken zij van deze portie zal vervallen ten waer zij aldaer begijn werdt oft van te vooren waer geworden, in welcken geval zij ook recht zal hebben om te woonen in 't huijs van mijne fondatie. Ende ist saeken dat achtien jaeren oudt zijnde, zij geenen sin en hadde tot den staet van begijn, zoo zal haere suster die portie genieten bij aldien zij tot dien staet sin heeft.

Ten derthiende begere ook dat eene van de dochters van mijne nicht Maria Catharina Fraipont sal genieten terstont naer mijne doot een van deze portien op den zelve voet, modificatien, conditien, ende gevoelen gelijk de dochters van mijne nicht Cornelia.

Ten veerthiensten begere dat mijne nicht Catharina de Horion, nu begijn zijnde tot Hasselt, zal een van die portien genieten gelijk ook de wooning int familie huijs, maer aengesien zij noch al te jonck begijn is, zoo wil ik dat zij daer in niet en zal blijven ten zij onder de directie van imant die haere oversten daer toe sullen stellen, en ist saeken dat zij quaem te sterven oft, dat Godt behoede, het begijnhof te verlaeten, zoo zal haere portie gegeven worden aen een van haere susters, sin hebbende tot dien staet, ende zal die portie blijven genieten tot zij achtien jaeren oudt zijnde in der daet begijn worden, ende ist saeken zij alsdan geene sin en hadde tot dien staet, oft tot den selven niet en waer geroepen, zal alsdan die portie verliesen.

Ten vijfthiensten die deze borssen willen genieten ende begijn worden, sullen belooften doen van suijsverheit alleen voor den tijdt dat zij op het begijnhof sullen blijven, gelijk dat op andere begijnhoven in 't gebruik is. Sullen ook den heer pastoor en andere oversten bij tijden wesende gehoorzaam zijn.

Ten seshiensten sullen ook sondagen en heyligen dagen te communie gaen als den heer pasoor dat zal goet vinden, en sullen die agterlaeten soo dickwils als het hem sal gelieven, hopen dat hij dit niet dickwils oft selden zal toestaen, naer advenant sij iver sullen toonen tot de deught ende een christelijk leven ook op werckdaegen.

Ten seventhiensten sullen die werckdaegen ook overbrengen met eene gestichtige eerbaerheid, daegelijckx misse hooren, en tegenwoordig zijnde niet alleen met het lichaem maer ook met den geest in andere godtsdiensten die in de kerke des begijnhofs geschieden, ten waer den heer pastoor anders geraeden vindt. De rest van den tijdt besteedende tot een eerlijk handwerck, zoo noghtans dat zij daegelyckx een quartier uers besteden in 't lezen van eenen geestelijken boek, het zij Thomas à Kempis oft eenen anderen, die heer pastoor zal goet vinden, ende een ander quartier uers gebruyken tot het inwendig gebedt. Zullen ook in tijds 's morgens opstaen op dat zij saemen het morgen gebedt gesproken, weerdig zijn om misse te hooren. Sullen ook 's avonts naer het avontmael hunne conscientie te samen ondersoeken, Godt om vergiffenis bidden voor die fauten die zij dien dagh gedaen heben, een propoort maeken van beternisse ende Godt ootmoedelijk bidden dat hij wilt sterkte geven om het propoost te onderhouden, hem lovende ende danckende over allen de weldaeden die zij door sijne bermhertighe voorzichtigheit tot noch toe genoten hebben.

Ten achtiensten sullen ook besonderlijk letten ende trachten haer leven te voegen naer de regels van het Evangelie, doende niet dat andere doen maer het gene dat Christus gedaen en geleert heeft, ende aendachtelijk 't overpeijssen dat nieman kan salig worden in wat begijnhof oft klooster sij is, ten sij dat zij de regels onderhoudt van het H. Evangelie die haer verbinden, onder de welke de principaelste is Godt te beminnen boven al, en uijt een geheel hert, ende zijnen evennaesten te beminnen gelijk zijn eijgen selven, want gelijk Christus seijt : van deze twee geboden hangt de wet ende propheten.

Ten negenthiensten sullen ook Godt dienen met ootmoedigheid ende in den Geest ende waerheyt, niet om te krijgen tijdelijke oft lichamelijck goet, maer eeuwig ende geestelijk, hem biddende, lovende ende danckende niet met den mont alleen, maer ook met een goet hert ende christelijke aendachtigheid, zoo dat den mont met de gesteltnisse des herten waerachtig overeen komt.

Ten twintichsten als imant zijn selven zal begeven tot den staet van begijn, om deze borse te genieten zal eerst wel ondersocht worden van den heer pastoor ende hofmeestersse oft zij ook daer toe geroepen is van Godt, of het niet en is om menschelijk opzicht, hetwelk haer daer toe beweegt. Om dit beter te kunnen weten, vermaen ik alle nichten ende neven dat zij hunne kinderen tot dien staet niet en praemen, ofte te seer aenraeden, hun laetende in vollen vrijdom. Want sulcken staet aen te gaen sonder den roep Godts is dickwils een helle hier op de weerelt, ende een eeuwige hier naemaels.

Ten een en twintichsten soo wanneer eenige van deze doghters die deze fondatie genieten den staet van begijn quaem te verlaeten oft door haer quaet leven haer misdroegh, alwaer 't dat zij noch begijn bleeft, zoo zal zij haer portie verliezen, zoo wanneer zij drijmael met behoorlijke poesen vermaent zijnde van haere oversten met drijgementen van haere portie te verliesen, haer niet quaem te beteren.

Ten twee en twintigste begere dat deze portie ten eeuwigen daege gegeven worden aen wettige afkomelingen van broeders ende susters ist dat onder die imant bequaem word gevonden, soo dat deze sullen preferentie hebben voor alle andere, ende onder die die mij het naeste bestaen, ten waer dat den versten den naesten merckelijk overtrefde in bequaemheid ende stichtigheid van leven, het welk gelaeten word aan de discretie van die collateurs.

Ten drij en twintigste begere ook dat in cas twee waeren als even van maeghschap, ende niet merckelijk verschilden van bequaemheid ende goet leven die tot de portien stonden, men zal ooghermerck nemen op de gene die deze hulp het meest zal noodig hebben, ende ist saeken dat hier ook geen merckelijk verschil en is, zal men die geven aen de audste, ist saeken dat de eene boven het jaer auder is als d'anderen. Andersints zal men de portie onder de concurrenten deijlen, in welken geval zal de eerste vacerende portie aen een die maer een halve portie en heeft, end de ander ook eene geheele genieten.

Ten vier en twintighste nimant en sal bequaem zijn tot eene van deze borssen ten zij hij den ouderdom heeft van achtien jaeren, ook alwaer dat zij voor dien tijdt professie gedaen hadden op het begijnhof, uijtgenoemen die hier vooren zijn uijtgenomen, ofte noch sullen uijtgenomen worden.

Ten vijf en twintigste als eene van deze portien komt te vaceren, zoo zal men dat publiceeren, zoo in de parochiale kerk als begijne kerk tot Hasselt, en ist saeken dat er niemant en is van broeders oft susters afkomst die den ouderdom heeft hier voren versocht, zoo zal men zien oft er nimant is boven de twelf jaeren bequaem om die portie te genieten tot den voorschreven ouderdom gekomen zijnde, ende dit zijnde, zal men de collatie ophouden tot dat zij tot dien ouderdom zal gekomen zijn, ende daer en tusschen zal de openstaende portie zijn tot profijt van die fondatie, ten waer dat de wachtende in grooten noot waer, en haer selver niet en konde onderhouden, oft van haer ouders onderhouden worden, het welke wordt gelaeten ter discretie der collateurs, de welke in dien geval de wachtende sullen mogen helpen uijt de vacerende portie volgens dat den noot zal vereijschen. Het zelve zal ook onderhouden worden in de borssen der studenten zoo lange als die van broeders ende susters moeten genoten worden.

26

Ist saecken dat ten tijde een van deze borssen oft portien komt te vaceren, nimant onder de voorschreve naerkomelingen bequaem en waere om die vacerende borsse oft portie te genieten, ende nimant ook gevonden wiert oudt over de twelf jaeren bequaem om die te genieten tot den verheijdsden ouderdom gekomen zijnde, zoo zal de voorseyde borsse oft portie gegeven worden aen eenen jonghman oft jonghe dochter van Hasselt geboortig, voor al stellende die bequaemste ende beste van leven, onder de welke nogthans zullen preferentie hebben, caeteris paribus, die gene van mijn mae[g]schap zijn, ook buijten descendenten van broeders ende susters.

27

Aengesien dat het saude kunnen geschieden dat imant van susters, nichten oft neven daer ik oom over ben, saude comen tot decadentie sonder hun faut, soo begere ik dat die oft deze uijt mijne fundatie zal geholpen worden, sonder prejudicie nogthans van de geene mijne fundatie alsdan genieten, en sal tot dien eijnde opengehouden worden de eerste vacerende borsse, oft twee vacerende portien, alles ter discretie van die collateurs, die oogherck sullen nemen op den nootd van sulke nichten of neven.

28

Item begere dat juffrouw de Horion, geestelijke dochter die tegenwoordig woont met mijnen wil ende consent in 't huijs van mijne fundatie, zal daer in blijven woonen zoo lange als het haer sal gelieven, ende den heer pastoor met de hofmeesterssen sullen goet vinden. Ende ist saeken dat zij quaem te sterven, oft het begijnhof te verlaeten, zoo begere ik dat daer in een ander gestichtige persoon sal gestelt worden door de oversten, ende daer haer wooninge hebben met gesaegh over die gene mijne fundatie aldaer sullen genieten, ten waere dat die oversten oordeelden dat mijne nichte Catharina de Horion oft imant anders die fundatie genietende bequaem was om het oppergesaeght te hebben.

Consentere ook dat mijne nichte Maria de Horion met mij tegenwordig woonende, haer leven lanck int selven huys sal woonen, ook al ist saeken dat zij niet begijn en is, mits haer selven wel draegende ende haer voegende naer de regels en goede coustuijmen van het hof.

29

Item begere, als wanneer het getal van vier begijnen die mijne fundatie sullen genieten ende in 't huijs der selve fundatie woonen, dat eene van de vier, ter verkiesinge van de overste, het gesaggh over die andere sal hebben, ende toesien dat in het selve huijs niemant en verkeere tegens den wille der oversten, ende dat alles daer geschiede naer behooren,

ende naer den heysch van stichtige, deughtsaeme ende godtvruchtige begijnen leven, ende bij aldien de oversten oordeelden dat niemant van de vier daer toe bequaem en was, sullen tot dien eijnde een andere discrete ende stichtige begijn int huys stellen, ende die daer soo lange sal blijven woonen als die oversten dat sullen goet vinden, ende ist saeken dat het gebeurden dat imant van die portionarissen met de andere niet en konde accorderen, sullen die oversten die doen verhuysen ende een andere in haer plaets stellen.

30

Item begere dat die audste van de vier sal die beste kamer hebben, ende zoo vervolgens naer den ouderdom, ten waere dat die oversten oordeelden dat imant van die vier om haere fouten deze preferentie niet en verdiende, soo nochtans dat die gene het oppergesagh sal hebben, die kaemer sal hebben die zij sal verkiesen.

31

Die collatie van dese borssen ende portien sal hebben mijnen heer broeder, den pastoor van Suetendael sijn leven geduerende, ende naer sijne doot den pastoor van Wilre mijnen neve, ende den pastoor van Hasselt bij tijden wesende, ende naer doot van den voors. heer neve, den heer pastoor van Hasselt met mijn heer Briers, schepen tot Vliermael, audt borgemeester ende twelfman tot Hasselt, mijnen cosijn, ende die sullen eenen oft twee van mijn naeste maegschap mogen kieseren die sij de bequaemste sullen oordeelen, om met hun de fondatie te bestieren, ende die vacerende borssen ende plaetsen te vergunnen, soo nochtans dat sij die portien niet en sullen geven ten zij aen die gene die van den heer pastoor van het begijnhof met de meestersse aldaer sullen bequaem geoordeelt zijn om begijn te worden.

32

Sal ook naer mijn doot eenen rentmeester gestelt worden door mijnen broeder met advies ende consent van den voorschreven heer Briers, oft andere collateurs dan sijnde, die het inkoemen van deze fundatie sal ontfangen ende uijtgeven, die alle twee jaeren ten langhsten sal moeten rekeninge doen van sijnen ontfangh ende uijtgif, ende aen hem sal eenen loon getaxceert worden die sij sullen redelijk oordeelen. Welke rekeninge sal geschieden voor mijnen heer broeder, heer neve, ende mijnen cosijn den heer Briers voorschreven, end naer de doot van mijnen heer broeder ende heer neve voor den pastoor van Hasselt, ende den heer pastoor van het Begijnhof ende andere collateurs ende bestierders alsdan wesende ende toekomstende, en zal iedere auditeur van de rekeninge trekken eenen patacon, gelijk ook den rentmeester voor sijn schrijven oft meer, ist saecken de collateurs oordeelen aldus te behooren.

33

Ist saecken dat imant van mijne vrinden andersints recht hebbende tot een van de portien door sieckte oft ander gebreck onbequaem was om begijn te worden ende geen middelen genoeghsaem en hadde om er bij te leven, nog bequaem en was om den kost met eenig hantwerck te winnen, noch van anders cost onderhouden worden, sal mogen ongetrouwt sijnde, uijt de portie daer sij recht toe heeft, geholpen worden oft ook die int geheel genieten, is saecken sij die geheel van doen heeft.

34

Voorders ist saecken dat er eenig verschil voorviel tusschen die gene iet uijt mijne fondatie oft uijtersten wille pretenderen[de], begeere dat het sonder rechtpleginge sal metter minnen afgedaen worden door mijnen cosijn Briers oft andere collateurs, die in geval van twijffelachtigheijt oft discorde sullen mogen nemen andere rechtsgeleerden, en sullen partijen met hunne uijtspraecke bij pluraliteijt van stemme hun tevreden houden sonder voordere moijelijckheit, ontnemende het recht dat hen uijt kraght van deze fundatie oft anderen uijtersten wil toekompt, aan den gene die hem met sulcke uijtspraek niet en sal tevreden houden, oft sijn recht via iuris sal willen vervolgen.

35.

Begere ook dat uijt dese mijne fundatie sullen jaerlijcx betaelt worden vijfthien guldens Luyckx geld voor een jaergetijd, het welck sal moeten geschieden op mijnen sterfdagh oft dien belet sijnde, op den eersten bequaemen dagh daer naer in de parochiale kerke van Hasselt.

36

Item alzoohet lichtelijck saude connen geschieden dat iet saude achtergelaeten zijn in deze dispositie, het gene noghtans saude strecken tot beter wesen van deze fundatie, soo geve ik macht aen mijnen heer broeder, met mijnen cosijn Briers hier bij te voegen naer mijne doodt het gene sij alsdan sullen geraeden vinden, gelijk ook te veranderen ende te verbeteren het gene hun duncken sal niet wel te zijn, oft beter connen gestelt te worden, willende dat het selve sonder imants tegensegghen sal aghtervolght worden al eveneens oft het selve van mij geordonneert was.

37

Item versoecke den eerw. pater Arnoldus, gardiaen der capucinen tot Hasselt, mijnen neve, te maeken eenige besondere regels, ist saecken hij dat goet vindt voor die begijntiens die mijne fundatie sullen genieten, streckende tot vermeerderinge van d'eere ende dienst Godts, tot de welcke ik mijne fondatie gemaekt hebbe.

38

Versoeck ook mijnen cosijn den heer Briers voor desen genoemt, dat hij in sijn leven wil kiezen eenen van de twelfmannen om naer sijne doot te comen in sijn plaets in 't bestieren van mijne fundatie ende collatie van borssen ende portien voornoemt, den welcken ik ook versoeke te willen kiezen eenen anderen van de twelfmannen, ten eijnde als vooren, ende soo vervolgens. Ende ist saecken dat dit niet en geschiede, zoo zal deze bestieringe comen aen den audsten onder de twelfmannen, volgens ik in mijn testament gestelt hebbe.

*Dit verklaere ick mijnen uijtersten wille te zijn. Actum Antwerpen den 8 julij 1712.
Was onderteeckent Arnoldus Eyben canonick ende tresorier der cathedrale kerke van Antwerpen.*

*Voor eensluidende afschrift,
de rentmeester der fondatie A. Eijben
[handtekening]*

Tekst 2: aanvulling en aanpassing van het reglement, door Jacobus Eijben en Arnold Briers, 1713

Op heden den vijften october 1713 sijn gecompareert voor mij notaris ende getuijgen naer te noemen den eerwaerden heer Jacobus Eijben, canoninck van Premonstrijt ende pastoor tot Sutendael ende den eerentfesten heer advocaet Arnoldus Briers, schepen des oppergerecht Vliermael, altborgemeester ende eenen der twalfmannen deser stadt, als toensinders der fondatie gefondeert deur wyelen den seer eerwaerden heer mijnheer Arnoldus Eijben, in sijn leven canoninck ende thresaurier der cathedrale kercke tot Antwerpen, hennen respectiven broeder ende neeff, die welcke die rijpelijk gelet hebbende opt instrument der selver fondatie deur den heer fondateur eigenhandigh gescreven anno duysent sevenhondert twalff den 8 julij, signantelijk op den negenden artikel van het selven act, alwaer den heer fondateur begeert dat die beursen sullen vergeven worden bij concours het eerste jaer van die philosophie involgens oordeel der heeren professeurs vant Vercken ende inde theologie involgens oordeel van twee heeren vande stricke faculteijt, ende bevindende dat hier uijt eenige difficulteijt soude cunnen ontstaen, hebben raetsaem gevonden desen artikel te veranderen involgens macht deur den heer testateur aen hen gegeven bij den 36 artickel vant selven act ende dese veranderinge mits desen effectuerende, verclaeren te laeten aen die discretie van die heeren collateurs oft om de beursen bij concours te vergeven soo voorseijt is oft om te vergeven volgens discretie ende

consciëntie sonder concours aen die gene die sij sullen oordeelen den bequaemsten ende best versien te sijn van die conditiën in het testament voornoemt.

Voorders alsoe den heer testateur buijten sijne meijninge alhier tot Hasselt begraven is inde honorabelste plaetse vanden choir, soo hebben die heeren comparanten geoordeelt dat het jaergeteijt bij testament vastgesteld op vijftien gulden jaerlijcx te cleijn is om onder allen die heeren gepartieert te worden, ende vervolgens gestelt op vijff en twintigh gulden jaerlijcx, welcke door den rentmeester der fondatie allen jaer in promptie sullen betaelt worden ende gepartieert tuschen den eerwaarden heer pastoor volgens gewoonte, vier heeren van die sangerije, twee heeren van die fondatie van jouffr. Moors, den priester van die fondatie van den heer Geloës, den priester van die fondatie van jouffr. Otten, den eerwaarden heer pastoor des begijnhoffs, die meesters der scholen, en custer ende choralen, soo ende gelijk die partitie namaels exactelijck sal gereguleert worden ende dat met geluijt der clocken.

Ende uijt die rente die den armen van Hasselt staet geassigneert te worden uijt die incompste der fondatie, sal den selven armen gehouden sijn opden dagh des jaergetijts uijt te deijlen thien vaten coren oft daer ontrent in gebacken broot onder den armen.

Ende alsoo den seer eerwaarden heer fondateur geordonneert heeft dat degene die de beursen sullen genieten inde theologie tot Loven souden moeten gaen woenen in soodanighe collegie als die heeren professeurs vant Vercken hen souden aenwijsen, soo ist dat wij dese clause veranderende, laeten vrij aen die heeren collateurs om aen die voorseijde boursieren soodanigh collegie ende universiteijt van Loven aen te wijsen om inde theologie te studeren, als sij sullen oordeelen t beste gedisciplineert te sijn om de jonckejt in deught ende goede manieren ende geleertheit sullen exerceren.

Aldus gedaen ende passeert binnen Hasselt ten huijse van jouffr. Catharina Briers, hoffmeestersse opt begijnhoff gelegen, present den eerwaarden heer Arnoldus van Ertrijck, pastoor des begijnhoffs, jouffr. Anna Catharina van Hilst, mede meestersse als getuijgen hier toe geroepen ende gebeden. Was onderteekent F. Jacobus Eijben, Arn. Briers, A. van Ertrijck pastoor, Anna Catharina van Hilst, getuijgen, neffens mij notaris Rombout [Sigers] notaris.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt